

jo Kranjci tudi pomnožijo, kako se more usiliti Nemcem, Francozom, Talijanom, Angličanom. Na Kranjskem se utegne prijeti; učí se je mladina v vzglednih šolah, vadijo se je v bogoslovnih duhovniki. — Bolje bi ne bili mogli pričeti; le škoda, da se tako malo gleda na lepoto. Dokler tega ni, naj bi se novim čerkam nasprotvalo. Versate diu — **Horatius.**

V št. 25 odgovorí berž ko ne po vzajemnem posvétovanji *J. B.* t. j. Jožef Burger (r. 1800 v Krašnji, u. 1870 v Šmartinu pri Litiji), in v št. 32 se oglasi spet Zupan, kjer mnogo piše o pravopisih, o čerkah, o x (žabi) itd.; da pomanjkljiva abeceda ne opovira tolikanj slovstva, sicer bi Angličani imeli naj manjše, Uskoki pa s cirilico mnogo večje; kakor se različno izrekuje, naj se tudi različno piše. Čemu le množiti abecede, in ločiti Slovence po Dajncíci in Metelčici. Učiti bi se mogli v prihodnje obeh, azbuke in abecede. Toraj vedno le abecede! Da sta bila zoper Metelčico Kopitar in Ravníkar, to je znana reč; ta pa, ki je z njima bil na Dunaju, se razklicevati daje za II. Cirila. Pustite nam lepo latinico! Nikarte prazne slame mlatiti! Upati je, da šolske poskušnje ostanejo le poskušnje. In Zupan sklepa svojo čerkarsko pravdo, o kateri stvari glej bolj na tanko Jezičnik IX—XI str. 32 itd., z naslednjimi besedami:

„Winden! Lasset euch das Alphabet Cicero's, Fenelon's, Milton's, Franklin's, Bodoni's nicht durch Schnörkel der Serbier entstellen. Diese sollen und wollen vorwärts, nicht wir zurück. Lasset nicht Unreifes mit Vollendetem paaren! Lieber das unnachahmlich Schöne des lateinischen Alphabets unverfehrt beibehalten, als es barbarisiren, um es wieder debarbarisiren zu müssen. Dieß würden Lateiner actum agere nennen, und Deutsche: leeres Stroh dreschen“.

Aetas animusque virilis
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.

Horatius.

Spominske slike iz svetovne razstave I. 1873.

Načertuje Jos. Levičnik, učenik.

(Nadaljevanje iz lanskega točaja.)

Motto: „Človek se uči
Dokler živi.“

Narodaka prislovica.

Kakor c. k. gospodarstveno, imelo je tudi c. k. ministerstvo kupčijstva na svetovni razstavi svojo lastno sgrado, v kateri je bilo izpostavljeno vse to, kar spada v njegovi delokrog. Da je bilo tudi tu nakupičenega mnogo tacega, kar je zanimivo za pogledati, in tudi od silo veliko robe in blagá, s katerim se tērži v domačih deželah, ter se razprodaja čez meje naše deržave v daljni svet, bo vsaki rad verjel. Med

zanimivosti prištevam na pr. mnoge tu razpostavljene hlapone, pošne vozove, berzovjavne (telegrafne) naredbe, zlasti tako zvani poljni berzovjav (Feldtelegraf); oblečene, t. j. z vso zlužbeno obleko opravljene kipe pošnih slug, kakor so se namreč nosili v raznih časih, in mnogo enacega. Kar pa zadeva kupčijsko blago, na pr. žitna plemena, usnje, robo za obleko, lesnino, železnino in sploh kovine, sadne pridelke (posebno južnih dežel [Südrüchte]), oljá, vina, žganjarije, duhána in neštevilno enacih stvari, bilo je vsega toliko, ter tako lepo vredjeno razpostavljenega, da bi bil tu domači in inostranski tergovec kar zbéral po željah serca, kaj bi bilo vse zanj-ga. Z vso pravico kerstila je moja malenkost ta oddelek na ime: avstrijska pregledalica za svetovno trgovino, ali kakor bi Nemeč morda djal: „eine österreichische Mustertafel für den Welthandel“. —

Zdaj naj pa omenim še jako obširnih dveh sgrad, ki ste pod naslovom: „westliche und östliche Agriculturhalle“ stavile obiskovalcem pred oči ogromne sile poljskih pridelkov, gospodarstvenih oprav in tudi obertnijskih stvari. Kaj prideluje, izdeluje in rabi vsa Evropa (deloma tudi severna Amerika), videli smo ondi v neizrekljivi mnogoverstnosti. Stali ste sicer sgradi precej dalječ ločeni ena od druge, služili ste pa vendar obedve enemu in istemu namenu, — le s to razliko, da je prva kazala gospodarstveni plod in pridelke zapadne, druga pa izhodne Evrope. V prvi zastopane so bile države: Anglija, Francija, Španija, Portugalija, Holandija in Belgija, Švedija in Norvegija, Švica, Danska, Italija in nekoliko tudi severna Amerika. In kaj se je tu vse videlo? Moj Bog! Kakošne možgane pa bi bil vendar mogel imeti, ko bi bil hotel vse te v spominu ohraniti. Razpostavljeno je bilo ondi brez številá plugov in gospodarstvenega orodja; sejalne, senokošne, in mlatilne mašine s hlaponi vred; mašine za rezanico delati in za čišćenje žita; tri tovarne (fabrike), namreč: za čokolado, mjilo in umetno kisló vodo (Sodawasser) izdelovale so koj na mesti (v razstavi namreč) svoje pridelke. Videli smo dalje: kotle za sirarije, umetne pínje za izdelovanje surovega masla; stiskalnice za napravo vina in mošta; razna žitna in sočivna plemena; móko; sladkor, židne (svilne) červičke zdrave, bolne in tudi ponarejene (v povekšani obliki); razne pijače vinske in žgane, mesnine, Liebig-ove mesninske izlečke, ter na tisoče drugih stvari.

Sgrada izhodne strani obsegala je izdelke Avstrijsko - ogerske, Ruske in Nemčijske. Nikakor ne morem popisati, koliko raznoverstnih reči in stvari je bilo tudi tu nakupičenih. Karkolj rodi zemlja in izdeluje človeška umetnost, bodisi ali s pripomočjo tovarn, ali pa s prostimi rokami, zastopano je bilo mende tukaj. Žita, jedila, pijače, rastline, svila, usnje, kožuhovina, izdelana oprava (obleka) raznih naródo in tisučero enacih stvari verstilo in družilo se je eno k drugemu, tako da je bilo v resnici

težavno razsoditi, kateri strani Evrope bi bil človek priznal predstvo. Med mnogimi stvarmi zanimala ste me v tem oddelku posebno dve stvari iz tovarn slovečega gosp. Tschinkel-a, ki ima tudi v Ljubljani svojo fabriko. Razpostavil je bil namreč ta gospod med drugim tudi čok (štok) sladkorja, ki je tehtal le malenkost: deseterih centov. Koj blizo zraven postavljen je bil iz tovarn omenjenega gospoda tudi kip na zadnjih nogah sedečega volka, masivno narejen iz zlahtne čokolade, ki je tehtal tudi le dva centa. No, tega volka se ni bilo treba bati. —

Razstavina sgrada, ki je nosila naslov: „Pavillon der k. k. Marine“ kazala nam je c. k. avstrijsko pomorstvo v prav lepi svitlobi, kajti obsegala je tudi ona toliko različnih in znamenitih stvari, da ni lahko povedati. Marsikaj zmed tega, kar sem ondi videl, bi se dalo v šoli za kazavni poduk jako dobro rabiti. Zmed množine zemljevidov so me posebno zanimali oni uzvišeni (Reliefkarten), ki so kazali Terst, Šplet (Spalatro) in Kotor (Cattaro) z okolico vred, ter bili jako dobro po naravi posneti. Nič manj znameniti so bili tudi modeli pomorskih solnin (Salinen), ki so mi kazali naredbe za napravo morske soli. Zmed morskega živalstva bilo je videti neizrečeno veliko in raznoverstnih školjk, rakov in rib (večje so bile natlačene t. j. našopane), ter tudi raznih naredb in ribškega orodja, ki se rabi pri lovu teh žival. Posebno radovedno ogledeval sem tudi razpostavljenega morskega volka (Haifisch), ki se ob obrežjih našega jadranskega morja pogostno nahaja, ter ni le silni požeruh rib, ampak je celo tudi ljudem zelo nevaren. Zelo so me zanimala tudi naredbe za potapljanje (Taucherapparate). Ladijnih (barkinih) modelov bilo je tudi dokaj, in sicer od priprostega čolnička noter do orjaskega jadernika in parnika, na katerih je človek vse stvari lahko natančno in na drobno opazeval. Profilirani (podolgasto po sredi prerezani) parnik „nadvojvoda Albrecht“ pa nam je v originalni velikosti natančno kazal vse notranje prostore in naredbe parne. — Dalje je bilo videti od sile veliko in raznoverstnih vervi, ki se na ladijah potrebujejo; ladijske ure (Schiffuhren), magnetnih igel ali kompasov; rešilnih priprav o raznih morskih nevarnostih (Rettungsapparate) i. t. d. Za stavbo na kole ob vodah (Pilotirungen) bilo je razpostavljenih mnogo modelov in načrtov. Tudi pomorske zastave (Flaggen) vseh držav, ki imajo svojo lastno brodovje, videli smo ondi. Razno kraško kamenje kazalo je tudi tu svoja lica, zlasti to, kar je zlahtnejših verst (Karstermarmor), bilo je tako lepo razversteno (v likanih štiriogelnih kosovih), da bi take zbirke v mali obliki kaj dobro pristile šolskim muzejem. —

Ravno popisanemu oddelku v vsem zelo enak bil je tudi „Schiffsmaschinen - Pavillon des österr. Lloyd“. Ondi videl sem v prvi ladjino vertilo (Schiffsschraube) v svoji pravi velikosti, ter občudoval um bistrega Ressel-a, ki je z najdel orodje, s katerim si ladje takorekoč, kakor z

velikanskim svedrom, vèrtajo pot pod vodenim poveršjem. Videti je bila tu tudi prava verhna stran (Verdeck) velike ladije jadernice z jako močnim jamborom (Mastbaum) in z vsem vervjem (jadrovjem = Segelwerk), kar ga jadernice (Segelschiffe) potrebujejo. Zarad silne visokosti jamborove bila je streha nad njim toliko predèrta, da je zamogel ves, kar ga je bilo, šterleti v zrak. Poleg tega videti je bilo tudi tu mnogo modelov za večje in manjše barke, in tudi za ladjenice (Schiffswerften), posamesni oddelki barkinih strojev (Maschinenbestandtheile), kompasi, sidra, verige za sidra in na stotine enacih stvari. (Dalje prih.)

Dopisi in novice.

— Šolstvo v Avstriji koncem l. 1875. *) (Konec.)

Šolska poslopja, šolska oprava in učila.

Največi del šolskih poslopij na javnih ljudskih šolah, namreč 93·3 odstotkov, je bilo lastnih, navlašč za poduk stavljenih ali pripravljenih. Na Češkem je bilo največ lastnih šolskih poslopij, za tem pride Moravsko, Šlezija, Dolenje - in Gorenje-Avstrijsko. Največ najetih šol 70 % je bilo v Dalmaciji.

Kar pa se tiče šolskih oprav in učil, se da posneti toliko, da je to nekoliko zadostovalo, le Kranjsko, Predarlško in Galicija je tukaj za drugimi deželami.

Pri 69 odstotkih vseh šol so bile šolske bukvarnice, dasiravno le skromne, potrebnih priprav za telovajo je imela komaj petina vseh šol. V tem oziru se je največ zgodilo v Šleziji in na Moravskem. Preminjevalni (variabelni) trošek za šolske sgrade, šolsko opravo, šolsko kurjavo, učila in samoučila kakor druge stvarne šolske potrebe dosihmal še ni preračunjen, ako pa svote v to potrebne primerjamo s troškom spredaj navedenim za učiteljske plače, da se pregledati, kakšne znatne svote mora že prebivalstvo dajati za ljudsko šolo tako, kakoršna je sedaj in koliko bo treba še dati, da bode ljudsko šolstvo izpeljano tako, kakor zahteva ljudska šolska postava. Da je tukaj treba največe štedljivosti in da je treba ljudstvo, ki je z davki preobloženo, varovati vsake potrošljivosti, je jasno kot beli dan.

Gluhonemi in slepi otroci.

Pri šolskem popisovanji l. 1875 so bili pervikrat popisani tudi gluhonemi in slepi otroci v šolski starosti. Bilo je 2721 gluhonemih in 761 slepih otrok v šolski starosti, a po zavodih za gluhoneme je bilo le 901, in onih za slepe 233 tacih otrok.

Opravilstvo c. k. okrajnih šolskih svetov.

Okrajni šolski sveti so imeli l. 1876:

na Koroškem z	8	okraj. šolskimi sveti	84 sej
na Kranjskem z	12	> > >	93 >
v Šleziji z	10	> > >	94 >
v Bukovini z	9	> > >	66 >
na Štajarskem s	67	> > >	693 >

*) V zadnjem (6. l.) „Uč. Tov.“ str. 93 v odstavku: „Učni čas“ beri: celoletno in poldne na 2837 javnih šolah ter izpusti „polleta“ i. t. d., drugo naj ostane.